

Monikielisyys Suomessa – haasteita koulutukselle

Julkaistu 29. huhtikuuta 2010. Kirjoittanut Pia Bärlund, Teija Kyllönen ja Taina Saarinen.

Ensimmäisessä Kieliparlamentissa 23.3.2010 visioitiin suomalaista kieltenopetusta tulevaisuudessa. Kieliparlamentin tarkoituksena ei ollut miettiä keinoja, joilla erilaisiin tavoitteisiin päästäisiin, vaan keskustella siitä, mitä yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä tarpeita varten kieltä opitaan, ja miten niitä opitaan ja opetetaan.

Maaliskuun 23. päivänä 2010 Helsingissä Tieteiden talolla kokoontui ensimmäinen Kielikoulutuspolitiikan verkoston koolle kutsuma valtakunnallinen Kieliparlamentti. Kieliparlamentissa eri sidosryhmien avainedustajat kokoontuvat keskustelemaan kulloinkin käsillä olevasta kielikoulutukseen liittyvästä temasta. Parlamentilla tavoitellaan painoarvoa ja näkyvyyttä kielikoulutusasioille sekä mahdollisuutta asiantuntijaelimenä vaikuttaa kielikoulutusta koskevaan päätöksentekoon.

Parlamentti kokoontuu kerran vuodessa vaihtuvien teemojen ympärille ja mahdollisesti myös vaihtuvalla kokoonpanolla, jolloin voidaan kerralla keskittyä yhteen keskeiseen kysymykseen, ja maksimoida tälle kysymykselle saatava huomio. Parlamentilla ei ole muodollista päätöksentekovaltaa. Sen sijaan tarkoitus on, että parlamentti nostaa esille kielikoulutuksen kysymyksiä, saa näille asioille julkisuutta, ja mahdollisesti tuottaa erilaisia kentän ääntä kaiuttavia vaihtoehtoja päätöksenteon tueksi.

Ensimmäisen Kieliparlamentin temana oli ”**Suomen kieltenopetus vuonna 2030**”. Kieliparlamentin ryhmäkeskusteluissa keskityttiin kolmeen näkökulmaan: yhteiskunnan, yksilön sekä kielikasvatuksen. Pienryhmäkeskusteluissa visioitiin, millaista suomalaisen kieltenopetuksen tulisi olla vuonna 2030. Tarkoituksena ei ollut miettiä keinoja, joilla näihin tavoitteisiin päästäisiin, vaan visioida mitä tarpeita varten kieltä opitaan sekä miten niitä opitaan ja opetetaan.

Yhteiskunnan näkökulma

Pienryhmäkeskustelussa nousi esille perinteinen jaottelu vieraisiin kieliin, äidinkieliin sekä maahanmuuttajakieliin. Yleisesti ottaen todettiin, että kieli on yhteiskunnalle merkittävä resurssi. Yhteiskunnan tulee huolehtia, että sen jäsenet saavat peruskoulutuksen myötä riittävät luku- ja kirjoitustaidot ja vuorovaikutustaidot, jotta he pärjäävät tulevaisuudessa työelämässä. Myös oppimaan oppimisen taidot ovat tärkeitä. Todettiin kielen osaamisen olevan kansalaistaito. Myös kulttuurin kehittymisen vuoksi on tärkeää, että kielikin kehittyy. Äidinkieliä ja muita vieraita kieliä pitäisi saattaa yhteen, sillä opetus on liian lokeroitunutta.

Kielikoulutuksesta puhutaan nykyään kielikasvatuksena (language education), joka tähtää yksilön kokonaisvaltaiseen kehittymiseen. Oman äidinkielen hallinta on tärkeää vieraiden kielen oppimiselle. Todettiin, että Suomi tarvitsee kahdenlaista kielitaitoista väestöä. Kaikkien pitää osata englantia nk. lingua francana koska se on tulevaisuuden palvelukieli. Tarvitaan kuitenkin sellaisia ihmisiä, jotka osaavat vieraita kieliä syvemmin eli tuntevat myös syvällisesti kielen kohdemaan kulttuuria. Tällä tarkoitetaan jonkun maan tapojen ja historian tuntemusta, ei pelkästään kielen osaamista. Tällaisella syvällisellä kieliasiantuntijuudella on tarvetta työ- ja yhteiskuntaelämässä mm. kaupankäynnin alalla. Muiden kulttuurien tuntemisella on merkitystä oman maan ja kulttuurin kehittymiselle, jotta oman maan kulttuuri ja työelämä eivät käpertyisi sisäänpäin. Muut kielet ovatkin tärkeitä maailmankuvan muodostumisen välineenä, koska kielitaito luo ymmärrystä maailman moninaisuudesta.

Työelämä tulisikin saada mukaan keskustelemaan kielikoulutuspolitiikasta. Työelämältä tarvitaan visioita siitä, mihin eri suuntiin sen ennakoidaan laajenevan, koska ”laajennushaaveilla” voi olla merkitystä myös sen suhteen minkä alan osaajia ja millaisella kielitaidolla tarvitaan. Todettiin myös, että ammattiyhdistystasolla askarruttaa EU:n nykyinen kannanotto, että jokaisen tulisi osata oman äidinkielen lisäksi kaksi muuta vierasta kieltä.

Maahanmuuttajien kielitaitoa olisi pystyttävä hyödyntämään paljon laajemmin kuin sitä nykyään hyödynnetään. Suomessa asuu jo nyt toisen ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajia, jotka osaavat kieliä sekä tuntevat toisen kotimaansa kulttuuria. Unohdetaan helposti, että vanhemmat opettavat kieliä ja näin ollen kaksikielisissä perheissä kasvaa paljon lapsia, jotka saavat kotoa käsin ”automaattisesti” kahden kielen ja kulttuurin tuntemusta. Tämä kielivaranto tulisikin valjastaa paremmin yhteiskunnan ja työelämän käyttöön.

Kielikasvatuksen näkökulma

Kieltenopetuksen tulevaisuutta kielikasvatuksen näkökulmasta pohtineen ryhmän teesi oli yhteisen visioinnin ja keskustelun päätteeksi se, että kielenopetukseen olisi tarpeen rakentaa kokonaan uudenlainen systeemi, jossa kielenopetus suunniteltaisiin kokonaisuudessaan – ei paloittain koulutusasteittain. Tämän lähtökohdaksi olisi se, millaisia ja minkä kielten osaajia tässä maassa tarvitaan, ja millä keinoilla nämä tarpeet saavutetaan.

Konkreettisina toimenpiteinä ryhmässä esitettiin uudenmuotoisten oppimisympäristöjen järjestämistä, uudenlaisten oppimateriaalien tuottamista ja uusien testaus- ja arviointimenetelmien kehittämistä (esimerkiksi viitekehysarviointi), joiden pohjana olisivat käytännön kielitarpeet ja aidot kommunikointitilanteet. Lisäksi opetuksessa voitaisiin käyttää enemmän esimerkiksi ryhmä- ja itsearviointia. Myös verkko- ja etäopetusta voitaisiin hyödyntää kouluissa entistä tehokkaammin.

Oppimateriaalikeskustelun seurauksena ryhmässä syntyi idea kielenopettajille tarkoitettuun käsikirjasta, jota tarpeen mukaan täydennettäisiin uusilla ja ajankohtaisilla asioilla perinteisen oppikirjan ja oppikirja per kurssi -mallin sijaan. Suotavaa olisi, ettei oppikirjalla enää tulevaisuudessa olisi niin keskeistä roolia opetuksessa kuin tällä hetkellä, ja että kielenopetuksessa olisi oppilaan, opettajan ja oppikirjan lisäksi myös muita toimijoita mukana.

Lisäksi tulevaisuuden kielenopetuksessa olisi otettava entistä paremmin huomioon se, että oppilaat oppivat paljon kieltä myös koulun ulkopuolella, kuten esimerkiksi netissä. Tällaista kielitaitoa pitäisikin hyödyntää tehokkaammin opettajien taholta, ja kannustaa oppilaita

muutoinkin käyttämään nettiä kielenopiskelussa. Tavoitteena olisi saada oppilaat innostumaan tästä ja tuomaan tällaista oppimista kouluun.

Ryhmän toiveena oli myös se, että tulevaisuudessa luokkahuoneen sisäinen ja ulkopuolinen toiminta olisivat samanarvoista kielenoppimista siten, että informaali oppiminen olisi yhtä arvokasta kuin koulussa tapahtuva formaali oppiminen. Samoin omaehtoista oppimista ja ryhmässä oppimista pitäisi huomioida enemmän opetuksessa. Oppilaille pitäisi antaa mahdollisuus päästä niin sanotusti eroon luokkahuoneesta ja saada oikeita kontakteja koulun ulkopuolelta.

Myös kielikäsitteiden toivottiin tulevaisuudessa muuttuvan siten, ettei kieltä enää nähtäisi vain yksilöiden omaisuutena, vaan niin, että kieli on ihmisten välissä ja sitä rakennetaan yhdessä. Tärkeää olisi myös se, että arvostettaisiin kaikkien kielten taitoja ja olisi tilaa muillekin kielille kuin englannille.

Yleisesti kielenopetuksessa osalta ryhmässä toivottiin, että tulevaisuudessa tarjottaisiin monipuolisesti kielenopiskelumahdollisuuksia ja sellaisia kieliohjelmia, jotka ovat toteuttamiskelpoisia. Samoin toivottavaa olisi, ettei kielikoulutus olisi niin riippuvaista taloudellisesta tilanteesta. Lisäksi opettajankoulutuksen osalta ryhmässä esitettiin, että tulevaisuudessa opettajien täydennyskoulutuksen pitäisi olla osa opettajankoulutusta, ja että keskustelussa ei unohdettaisi kansallisia vähemmistökieliä ja *finskaa*.

Yksilön näkökulma

Kielikoulutusta yksilötason kysymyksenä käsitellyt ryhmä muotoili keskustelunsa lopputuleman kolmeen teesiin. Ensimmäinen teesi kuuluu: Kynnykset alas! Kieltä voi käyttää monella tavalla ja monenlaisissa tilanteissa. Oikeus käyttää kieltä eri tavoilla ja eri osaamistasoilla on myös tasa-arvokysymys. Toinen teesi kehottaa: Rohkaistu yhteistyöhön! Eri koulutustasot, eri oppiaineet ja muut toimijat voisivat tehdä nykyistä enemmän yhteistyötä keskenään. Kolmas teesi on: Opettaja oppimiskäsityksen kättilönä! Nuoret ja vanhemmatkin ovat valmiita oppimaan, mutta opetuksessa voitaisiin miettiä kieli- ja oppimiskäsityksiä uudesta näkökulmasta. Tämän pitäisi näkyä myös opettajankoulutusta kehitettäessä.

Yksilönäkökulmassa kielet nähtiin paitsi resurssina (kuten usein on totuttu ajattelemaan), myös yksilön oikeutena. Keskustelussa tuli esille Folktingetin esite ”Anna lapsellesi lahja”, jossa käsitellään kaksikieliseksi kasvamista. Todettiin, että suomi-ruotsi –kaksikielisten perheiden lisäksi esitetä voisi yhteiskunnan monikielistyessä hyödyntää muissakin kieliyhdistelmissä.

Tulevaisuudessa kielenkäytön kynnyksen ajateltiin entisestään madaltuvan, kun välimatkat edelleen pienenevät ja kielten kohtaaminen lisääntyy. Kielenoppiminen ei ole enää niin sidoksissa koulutusinstituutioihin kuin aikaisemmin, vaan kieltä opitaan uudellisissa ympäristöissä. Samalla eri kielet voivat tulla uudella tavalla näkyviksi yhteiskunnassa, kun kynnys niiden käyttöön madaltuu, Yksi kieli ja sen käyttö ei sulje muita pois!

Ryhmässä keskusteltiin myös kielellisestä suvaitsevaisuudesta ja ”oikeakielisyyden” vaatimuksesta. Jääkö kieliresurseja hyödyntämättä, koska me tietoisesti tai alitajuisesti vaadimme itseltämme ja muilta ”täydellistä” kielitaitoa?

Tulevaisuuden yksilötarpeista keskusteltaessa puhe kääntyi tulevaisuuden ammatteihin ja niiden kielitarpeisiin. Yksilön ja yhteiskunnan tarpeet kietoutuvat monissa kohdin yhteen. Tulevaisuuden ammattien ennakoitaan olevan entistä enemmän vuorovaikutusammatteja, jolloin erilaisten kielten sekä kieli- ja viestintätaitojen tarve kasvaa

Yhteenveto ensimmäisestä Kieliparlamentista

Päivän päätteeksi pidettiin vielä yhteinen koonti ja keskustelu pienryhmissä heränneiden ajatusten pohjalta. Aluksi ryhmät esittelivät keskustelujensa antia koko osallistujakunnalle yhteisesti, ja näitä ideoita ja näkemyksiä sai vapaasti kommentoida. Lisäksi puhuttiin seuraavan kolmen vuoden aikana kielikoulutuksen kentällä tarvittavista välittömistä toimenpiteistä, ja parlamenttiin osallistuneiden oli myös mahdollista esittää tilaisuudessa toiveita verkostolle.

Tärkeäksi asiaksi koettiin muun muassa opettajankoulutuksen uudistaminen siten, että tuleville opettajille tarjottaisiin entistä tehokkaammin koulutusta myös työelämään siirtymisen jälkeen, niin täydennyskoulutuksen kuin työyhteisön koulutuksen muodossa. Esille tuli myös ajatus siitä, että varhaiskasvatuksen osalta lastentarhanopettajat voitaisiin ottaa mukaan kieltenopetukseen.

Lisäksi esimerkiksi erilaisten verkko- ja etäopetuspohjaisten ratkaisujen sekä sosiaalisen median hyödyntämistä kieltenopetuksessa korostettiin. Myös yhteisessä keskustelussa tuli esille se, miten kieltenopetuksessa edelleen on vallalla jako äidinkieleen ja vieraisiin kieliin. Tarpeen olisi tehdä näkyväksi kielten liittyminen toisiinsa sen sijaan, että ne nähdään toisistaan erillisinä. Myös kansallinen kielitaitovaranto pitäisi nähdä laajemmin kuin mitä tällä hetkellä tehdään.

Verkostolta toivottiin lisää keskustelunavauksia ja asioiden viemistä eteenpäin myös parlamentin seinien ulkopuolelle. Kielikoulutusasioille kaivataan lisää julkisuutta. Tärkeäksi asiaksi koettiin se, että oppijoihin saadaan luotua positiivista oppimiskäsitystä. Jo useamman vuoden jatkuneen kielivalintojen kaventumispuheen sijasta tarvitaan nyt positiivista asennetta sekä onnistumisten esiin nostamista, sillä vaikerrus riittää jo! Sen sijaan, että keskustelu kielikoulutuksesta kulminoituu entiseen tapaansa vain huokailuun vähentyneestä opiskelijamäärästä, pitäisi pikemminkin keskittyä näkemään ympärillä olevat hyvin monenlaiset tavat oppia kieliä niin koulussa kuin sen ulkopuolella. Kannustamme jokaista kieliparlamenttiin osallistunutta myös omalta osaltaan levittämään sanomaa päivän keskustelujen annista!

Kirjoittajat toimivat Kielikoulutuspolitiikan verkoston tutkijoina. Verkosto on opetusministeriön rahoittama ja Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielitutkimuksen keskuksen koordinoima monialainen toimijaverkosto. Sen tarkoituksena on tuoda yhteen kielikoulutuksen toimijoita, lisätä tietoisuutta kielikoulutuksen moniulotteisuudesta, vaikuttaa kielikoulutusta koskeviin päätöksiin, ja tätä kautta selkiyttää kielikoulutuspolitiikan toteutusta Suomessa.

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:
kieliparlamentti, koulutus, yhteiskunta